

ČO SA NAUČÍŠ, NESTRATÍŠ!

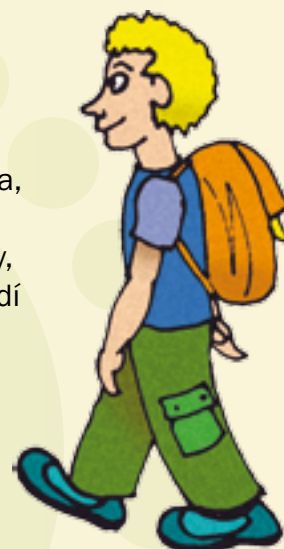
Škola môže pripraviť žiakov na toto – alebo pre život. Len málo generácií učiteľov malo dôležitejšiu úlohu, ako tá dnešná.

Autom alebo peši

Čo môže urobiť škola pre žiaka

Môže objasniť žiakom odvrátenú stranu individuálneho pohodlia pri cestovaní osobným autom a daň, ktorú za toto pohodlie zaplatí príroda, spoločnosť a skôr alebo neskôr vlastne každý. Škola nemusí ostať pri suchých faktoch – môže žiakom nielen ukázať lepšie spôsoby dopravy, ale im aj umožniť zažívať ich výhody a tak včas presvedčiť mladých ľudí o potrebe zdravších a najmä perspektívnejších alternatív.

Súvislosti

Doprava je zodpovedná asi za tretinu všetkých emisií skleníkových plynov do atmosféry. Z toho cestná automobilová doprava sa na znečistení ovzdušia podieľa až 91 – 97 % škodlivých emisií. Významný podiel na tom má najmä používanie osobných áut. Ich počet všade rastie alarmujúcim tempom.

Emisie z dopravy však nie sú jediným vážnym problémom súvisiacim s používaním áut. Motoristi si vyžadujú drahú infraštruktúru, ktorá plošne likviduje prírodné hodnoty a kultúrnu krajinu. Predimenzovaný program budovania diaľnic na Slovensku v čase silnejúcich účinkov ekonomickej a energetickej krízy, klimatickej zmeny a prehĺbovania rozdielov medzi regiónmi je výsledkom nezodpovedného rozhodovania. Asfaltuje infraštruktúru k novým problémom, vzdaluje krajinu od stability a umŕtvuje zvyšky disponibilných prostriedkov štátu, ktoré zúfalo chýbajú napríklad v školstve.

Slovensko sa za cenu obrovských stimulov financovaných z úverov a verejných zdrojov dostalo do neudržateľnej závislosti od troch hlavných svetových automobiliek a do pozície ich rukojemníka. Stalo sa najväčším svetovým producentom automobilov na obyvateľa.

Veľké a rýchle osobné auto sa stalo falošným symbolom slobody a úspešnosti jednotlivca. Paradoxne v čase nastupujúceho ropného zlomu, ktorý nemilosrdne predurčuje ich osud. Túžba väčšiny dnešných žiakov po vlastnom aute sa tak pomerne rýchlo premení na frustráciu.

Škola môže žiakov na takúto situáciu včas pripraviť. Môže ich vybaviť vedomosťami aj praktickými skúsenosťami s lepšími, lacnejšími a zdravšími alternatívami: využívaním bezmotorovej a verejnej dopravy.

ČO SA NAUČÍŠ, NESTRATÍŠ!

Prínosy

Obmedzenie používania áut:

- Znižuje priamu záťaž životného prostredia – emisiami skleníkových plynov a ďalších škodlivín do atmosféry, ropnými splodinami do vody a pôdy, hlučnosťou a vibráciami.
- Znižuje potrebu neperspektívnej infraštruktúry (najmä siete diaľnic a čerpacích staníc, systému prepravy a spracovávania ropy) s negatívnymi environmentálnymi, ekonomickými aj sociálnymi dôsledkami.
- Zlepšuje fyzickú kondíciu ľudí – aktívny pohyb otužuje organizmus, zvyšuje jeho výkonnosť a obranyschopnosť voči chorobám a stresu.
- Šetrí finančné prostriedky – na kúpu, opravu, kontrolu, prevádzku, garážovanie a parkovanie automobilov.
- Šetrí čas – potrebný na zarábanie peňazí nevyhnutných na kúpu a prevážku áut a šoférovanie.
- Umožňuje lepšie poznať svoje okolie – pohybom vonku lepšie vnímame svoj región a prehľbujeme si vzťah k nemu. Stretávame a rozprávame sa s ľuďmi, „spomaľujeme“ životné tempo a potrebu byť všade rýchlo a hneď.
- Vedie deti k väčšej samostatnosti.

Užitočné informácie

Informácií o škodlivých vplyvoch automobilizmu je dostatok a sú prístupné. Nie je problém zistiť, že pri spotrebe 10 litrov na 100 km spáli motor auta, ktorý ročne prejde 10 tisíc km až 1 m³ benzínu a z jeho výfuku unikne asi 10 až 22 kg oxidu uhoľnatého, 50 kg uhľovodíkov, 15 kg oxidu dusíka, vyše 0,5 kg olova a ďalších 250 druhov škodlivín. Nie je problém získať údaje o spotrebe rôznych druhov áut a ich emisiách. Rušné križovatky miest bežne presahujú hlukovú hladinu 90 dB, pričom norma pripúšťa 65 dB. Je ľahké preukázať ako obrovské rozlohy diaľnic bránia vode vsakovať do podlažia a koľko saponátov, olejov, nemrznúcich kvapalín a ropných produktov cez ne pravidelne znečistí vodu a pôdu.

Kvalita ovzdušia v európskych mestách je mizerná. V 70 zo 100 miest sa aspoň raz do roka vyskytuje tzv. zimný smog s vysokými koncentraciami tuhých častíc, SO₂ a NO₂. Vo všetkých krajinách EÚ sa vyskytuje aj tzv. letný smog s nadlimitnými koncentraciami prízemného ozónu. Aj keď počet áut na Slovensku ešte nedosiahol úroveň západných krajín, každoročne nebezpečne rastie a s ním aj vplyvy motorizmu na zdravie, krajinu a prostredie.

Ani vplyv výstavby ciest na krajinu a prírodu nie je neznámy. Najmä diaľnice sú často neprekonateľnou prekážkou pre pohyb živočíchov v kultúrnej krajine a robia ju aj pre ľudí nepríjemnou a nepriateľskou. Dostali sme sa do schizofrénnej situácie: rast automobilovej dopravy podporovaný vládou a ticho akceptovaný väčšinou spoločnosti – a s ním súvisiaci tlak na rozširovanie diaľničnej siete – sa dostáva do čoraz ostrejšieho rozporu so záujmami ochrany prírody, krajiny a zdravia ľudí. A práve ochrana prostredia a zdravia sú zároveň prvoradými spoločenskými prioritami, ktoré má tá istá vláda podporovať. Vlajkovou loďou každej doterajšej slovenskej vlády je rozširovanie dopravnej infraštruktúry, súčasne však tie isté vlády označujú rast individuálnej automobilovej dopravy za negatívny trend a odporúčajú ho zmierniť podporou verejnej dopravy...

ČO SA NAUČÍŠ, NESTRATÍŠ!

Zdravý rozum radí výrazne a rýchlo obmedziť negatívne vplyvy osobnej automobilovej dopravy na životné prostredie – a jediným naozaj účinným opatrením je radikálne zníženie jej intenzity. To sa dá dosiahnuť kombináciou viacerých krokov: znížením počtu osobných áut, znížením miery ich využívania (t.j. obmedzením cestovania autami), zintenzívnením využívania verejnej dopravy (t.j. presunom individuálnej prepravy z osobných áut na autobusy a vlaky) a zintenzívnením bezmotorovej dopravy (najmä pešej a bicyklovej). Školy ako vzdelávacie inštitúcie, ktoré si ctia zdravý rozum, by mali túto elementárnu logiku systematicky učiť deti od prvého stupňa! Teoreticky aj praxou.

Bohužiaľ, väčšina vzdelávacích programov zameraných na dopravu sa sústreďuje na iný moment: zdôrazňuje sa význam technických a technologických riešení, zvyšovania účinnosti motorov, vylepšovanie technického stavu a logistiky dopravných systémov. Je to lákavá cesta, ale do slepej uličky.

Zvyšovanie efektivity – redukcia strát – často paradoxne vedie k rastu spotreby energie (tzv. Jevonsov paradox). Zvyšovanie energetickej účinnosti spaľovacích motorov postupne vedie k zníženiu prevádzkových nákladov a ceny áut, čo onedlho vedie k rastu ich predaja a používania. V konečnom dôsledku to vedie k rastu počtu áut na cestách a k vyšším emisiám. Aj rozširovanie ciest rýchlo podnieti väčšie používanie áut a čoskoro sú rozšírené cesty preplnenejšie, než boli pred rekonštrukciou. Nie je problém presvedčiť sa o tom v praxi.

Než začnete

Pred plánovaním konkrétnych aktivít si položte tieto otázky:

- Odkiaľ a ako dochádzajú vaši žiaci do a zo školy? Majú aj iné dopravné možnosti?
- Máte na škole priestor na odkladanie bicyklov?
- Máte možnosť spolupracovať s miestnym dopravným podnikom alebo obcou na zlepšení využívania verejnej, cyklistickej a pešej dopravy žiakmi a zamestnancami vašej školy?

ČO SA NAUČÍŠ, NESTRATÍŠ!

Ako na to

1. Vytvorte pre svoju školu dlhodobý program typu Zelená míľa a presvedčte vedenie školy, aby sa k takémuto programu škola oficiálne prihlásila: zaobstarajte si metodickú brožúru Klimatickej aliance Zelená míľa, ktorá opisuje postup a obsahuje aj pracovný zošit na mapovanie spôsobu dochádzky žiakov do a zo školy. Existujú aj iné inšpiratívne iniciatívy tohto druhu. Zahrňte ich do dopravnej výchovy na vašej škole.
2. Urobte z tejto témy celoškolskú kampaň zameranú nielen na žiakov, ale aj na zamestnancov školy. Pripravte súťaže pre triedy, jednotlivcov alebo žiakov proti učiteľom alebo začnite súťažiť s inými školami v regióne, v krajoch alebo aj v zahraničí (napríklad prostredníctvom Klimatickej aliance).
 - Zapojte žiakov do prieskumov: pomocou nich získajú praktickú skúsenosť, ako sledovať spotrebu a emisie áut, ktorými dochádzajú do školy, intenzitu dopravy v okolí školy, obsadenosť vozidiel a podobne.
 - Prezentujte priebežne svoje výsledky a zistenia na internete, nástenkách, rodičovských združeniach a školských podujatiach. Pripravte vtipné informačné podujatia pre rodičov na zvýraznenie výhod bezmotorovej dopravy žiakov do školy.
 - Ak je to možné, zapojte žiakov aj do praktickej činnosti: môžete vysadiť živý plot medzi školu a cestu, postaviť stojany na bicykle, atď.
 - Podajte podnet na optimalizáciu časov a frekvencie spojov verejnej dopravy pre žiakov a zamestnancov.
 - Ak je to účelné a možné, zapojte žiakov do vytyčovania a prípravy nových cyklotrás, zlepšenia dopravného značenia, budovania spomaľovačov premávky.

Nezabudnite

- Najlepšou motiváciou pre žiakov je vlastný príklad.
- Táto téma je dôležitá pre všetky ročníky, od najmenších po najstarších žiakov.
- Úspech podmieňuje dobrá spolupráca s rodičmi, vedením školy, obcou a dopravným podnikom.
- Ovplyvniť zaužívané stereotypy je vždy beh na dlhé trate! Je dobré priebežne sledovať a vyhodnocovať výsledky iniciatívy.

Zdroje informácií: vlastné materiály Priateľov Zeme-CEPA, brožúra Zelená míľa, OZ Tatry, internet, časopis Životné prostredie a ďalšie.